

УДК 477.2.245

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ (АБО ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ)

Виткалов Володимир Григорович – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри івент-індустрії, культурології та музеєзнавства, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне
<https://orcid.org/0000-0003-0625-8822>
DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi40.516>
volodumur_vitkalov@ukr.net

Окреслено тематичний зміст наукового збірника «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку» (Вип. 40 та Вип. 41), підготовленого в умовах воєнного часу. Акцентується увага на кожному його напрямі і виокремлюються найбільш характерні ознаки дослідження окремих авторів.

Ключові слова: науково-дослідна діяльність, мистецтвознавство, культурологія, військовий стан, культурно-мистецька практика.

Поданий на розгляд читача новий випуск наукового збірника підготовлений фактично в умовах війни, нав'язаної РФ Україні, а відтак має свою специфіку, суть якої полягає в тому, що переважна більшість наукових розвідок була надіслана до редколегії напередодні або вже під час війни, коли чимало дослідників знаходилася поза межами країни, чи в інших її регіонах у якості переміщених осіб, що внесло певний дискомфорт у репрезентацію наукового пошуку, його інформаційну базу та й психологічний стан людини. Однак цей випуск засвідчує, що наукова думка не припинялася навіть у найскладніший період і за її векторами виявлення помітні напрями наукового пошуку, бажання сучасних науковців продовжити його за будь-яких обставин, вірою в те, що ситуація, врешті-решт, нормалізується і українська спільнота продовжить свій рух до кращого майбуття, консолідуючи й інші народи.

У зв'язку зі значною нестабільністю ситуації, певними організаційно-технічними та фінансовими проблемами, у даному збірнику вміщено два його випуски (Вип. 40 – «мистецтвознавство» та Вип. 41 – «культурологія»), зберігши всі минулі ознаки кожного з них, включаючи й різні склади редакційних колегій для кожного його випуску.

Загальна структура наукового збірника також збережена і напрям «мистецтвознавство» має три розділи, в яких його авторами відтворено історичні, теоретичні аспекти розвитку вітчизняної культурно-мистецької практики. Наявний і невеличкий розділ повідомлень, рецензій та інформацій.

Напрямок «культурологія» має чотири розділи, відповідно до тематичного їх змісту.

Традиційно на сторінках наших збірників демонструють власні творчі здобутки молоді дослідники іноземних спільнот, у даному разі – Китаю, що є аспірантами Національних музичних академій України (Львова та Києва) і за напрямками наукового пошуку, дослідницькими методиками яких помітно стійке їх бажання вмонтувати національну музичну практику до українського культурного контексту, виявити специфічні контенти функціонування китайського музичного (вокального) мистецтва в реаліях європейського культурного простору. Їх наукові розвідки (Чжу Лін, Кан Інчжен та Лю Сяосі, Чжао Юе) складають й певний культурний зразок для вітчизняних дослідників, оскільки демонструють швидку адаптацію іноземних науковців під загальноєвропейські дослідницькі традиції.

Акцентуючи увагу на *мистецтвознавчому вимірі* наукового пошуку, зверну увагу на декілька його аспектів, найбільш помітних у цьому виданні: це традиційність проблематики, що чимало часу розробляється авторами, що помітно навіть за публікаціями у наших збірниках; продовження розробки питань культурно-мистецького життя в українських діаспорах різних культурних регіонів чи частин світу та відкриття нових аспектів у творчості відомих митців чи нового ракурсу у сприйнятті окремих їх мистецьких творів чи публіцистичних праць.

У матеріалах першого розділу (Вип. 40) основна увага дослідників концентрується на актуальних питаннях художньої спадщини представників української діаспори в різні історичні періоди (О. Білінська), зокрема йдеться про низку музично-критичних публікацій композитора і музикознавця О. Залеського на шпальтах періодичного видання «Свобода» (США, 1960-1970 pp.), якими авторка розширює інформаційні обрії художньої інтелігенції про культурний потенціал України, чи не найскладнішого в її історичному періоді часу.

Традиційними для науково-педагогічних працівників є й проблематика інокультурних впливів та дослідження культурно-мистецьких практик інших країн, адже подібна інформація також розширює потенціал вітчизняної культури, вносить свою специфіку в розуміння принципів функціонування цієї культурної практики, акцентує увагу на широкому вимірі традиційно-побутових сегментів життєдіяльності

місцевих етноспільнот, а відтак – дає можливість краще розуміти етноси, виходячи з алгоритму його культурних параметрів. У цьому зв'язку зверну увагу на розвідку Т. Філатової, предметом наукового інтересу якої є систематизація історіографічного знання про автентичний андський різновид гітароподібних зразків хордофонів місцевим населенням високогірних районів Болівії, Перу та інших країн південноамериканського континенту – чаранго. Актуалізація практики гри на чаранго, вдосконалення відомих та винахід нових конструкцій інструмента обумовлені, на думку авторки, явищами індіхенізму та загальносвітовою тенденцією міжкультурної взаємодії.

До цього тематичного ряду можна додати й розвідку Т. Павлюк, в колі професійних зацікавлень якої розробка проблем розвитку бальної хореографії в країнах Південної Америки кінця XVII – початку XXI століття, дослідницький матеріал якої спрямовується на виявлення специфіки виконання відомих регіональних танців та наголошується на тому, що саме латиноамериканський етнорегіон у сучасному його вимірі став центром багатьох композицій екстра-класу, а відтак мультикультурне його середовище та глибокі національні традиції, підкреслює дослідниця, сприяють й підготовці фахівців-хореографів, що блискуче опановують і близьку за пластикою латиноамериканську програму, і європейські танці.

Оригінальним видається специфічний дослідницький колаж А. Бондаренко, спрямований на висвітлення образу Києва в українській фортепіанній музиці 80-х років XX століття, що базується на аналізі творчості програмних циклів Б. Фільц, І. Соневицького та Г. Саська. Зосередившись на визначенні типів програмності («узагальнений» та «картинний»), авторка характеризує драматургію творів («Київський триптих» – Б. Фільц, «Триптих» – І. Соневицького та «Відгомін століть» Г. Саська), в основі яких лежить сюїтний принцип. Базуючись на трьох образних лініях («епіко-драматична», «сакральнo-християнська», «народно-побутова»), притаманних аналізованим художнім зразкам, авторка відзначає особливу увагу композиторів до втілення сакральнo-християнської образності цих творів та акцентує увагу на спільних інтонаційних символах, покладених в основу розкриття образу давнього Києва.

Синтез мистецтв у творчості кіно майстрів (С. Дружинін) останньої третини XX століття, на прикладі музично-виконавських складових вокальних композицій фільму «Сватання гусара» за мотивами водевілю М. Некрасова «Петербурзький лихвар» став предметом дослідницького інтересу О. Єрошенко, яка на підставі проведеного дослідження доводить думку про те, що основним драматургічним завданням вокальних номерів цього фільму є виразне та переконливе розкриття художнього образу героїв, що визначає першорядну роль вокальних композицій у сюжетно-образній його концепції.

У контексті музикознавчої проблематики заслуговує на увагу й розвідка Г. Джулай, в основі якої лежить виявлення специфіки трактування класичного образу західноєвропейської музики – Орфея у французькій сольній кантаті XVII – першої половини XVIII ст., представлений у композиторській творчості М. А. Шарпантьє, Л.-Н. Клерамбо, Ф. Курбуа та Ж.-Ф. Рамо.

Регіональна культурно-мистецька проблематика також залишається предметом особливого зацікавлення і в цьому випуску. Зокрема М. Пазинюк досліджує особливості зображення традиційного музичного інструментарію на окремих іконописних зразках Волинського малярського осередку, творчість народних майстрів якого відносно недавно стала предметом поглибленого наукового студіювання через відсутність інформації про цей ікономалярський центр.

І. Ситник виявляє творчий доробок видатної української мисткині Т. Яблонської, наявний у фондах Дирекції художніх виставок Міністерства культури та інформаційної політики України. Використовуючи низку спеціальних методів наукового пошуку, авторка з'ясовує хронологію їх переміщення у музейні колекції країни, з'ясовує наявні невідповідності в інформації інвентарних карток музеїв щодо атрибуції окремих полотен і, таким чином, відновлює назви й датування творів Т. Яблонської з Національного художнього музею України в Києві та Харківського художнього музею.

У. Молчко розкриває нову грань організаційно-культурної діяльності західноукраїнського композитора Н. Нижанківського крізь призму його фото робіт, опублікованих на сторінках часописів «Світло й тінь», «Назустріч», аналізує його виставкову діяльність в Українському фотографічному товаристві, наводить його роздуми про розвиток фото справи початку XX ст. і, таким чином, розширює уяву про потенціал його публіцистики.

Намагається ввести до наукового обігу нову інформацію про відомого вітчизняного диригента, художнього керівника хорової капели «ДУМКА» (1969-1983 рр.) та громадського діяча Михайла Кречка О. Кравчук, предметом наукового зацікавлення якого є виявлення світоглядного україноцентризму життєтворчості митця.

Семантико-стилістичний аналіз мелодики Літургії для мішаного хору Es-dur М. Вербицького у редакції М. Гобдича здійснений волинським композитором В. Мойсюком крізь призму національної пісенної та загальноєвропейської музично-риторичної традиції. В зазначеній композиції, на думку дослідника, «семантико-стилістичні риси її мелодики свідчать про синтез пануючої у творі

національної церковно-співочої традиції, що має витoki у народній пісенності з традицією загальноєвропейської музичної риторики», а «українські пісенність-кантовість і галицька елеґійність свідчать про ментальне кордоцентрично-софійне, камерно-ліричне й, водночас, інтимно-експресивне осмислення жанру у душі національної ранньоромантичної музики».

Викличе інтерес й матеріал С. Виткалова, предметом уваги якого є аналіз потенціалу вітчизняних музикантів, що здійснюють власну гастрольну діяльність напередодні та в часи війни в західно-поліському етнореґіоні. На цей раз його дослідницький інтерес концентрується на розгляді виступів вокальної групи «Пікардійська терція» (Львів) та скрипаля-віртуоза С. Кондратива (Київ), форма презентації творчості якого є достатньо специфічною для сучасного слухача та й глядача, оскільки в переважній більшості виноситься у соціальні мережі.

У тематичному блоці матеріалів, спрямованих на висвітлення актуальних проблем сучасності, згадаємо статтю групи авторів (Т. Каблова, Н. Каданцева, В. Тетеря), які спрямовують свій дослідницький інтерес на систематизацію естрадно-пісенної творчості на тему кохання з урахуванням її специфіки та типології, розкриваючи широке культурне тло, на підставі якого формується сьогодні цей жанр масової культури. Автори наголошують, що естрадно-пісенна творчість на тему кохання за своїм символічним змістом тяжіє до створення концептуального комунікаційного простору, який в умовах певного культурно-історичного періоду втілює закодовану інформацію щодо цінностей та поглядів соціуму на стосунки людей.

У «Теоретичному» блоці «мистецтвознавчого» випуску акцентуємо увагу на розвідці О. Фрайт, в основі якої – «узагальнення внеску українських музикознавців до процесу формування компаративних студій у царині мистецтвознавства, висвітлено основні досягнення (фундаментальні ідеї і положення та часткові напрацювання) й запропоновано запровадження філософсько-герменевтичної категорії «емінентного тексту» Г.-Г. Гадамера як термінологічної одиниці ідіому музично-культуральної компаративістики».

Культурологічний напрям цього збірника представлений низкою статей українських дослідників, в основі яких лежить розробка теоретичних проблем культури, зокрема актуальних напрямів теогонії в міфології давньої людності (Є. Причепій), виявленню класифікаційних ознак різновидів магічного трансгуманізму у синхронно-діахронному вимірі культури, на підставі чого розроблено специфічну типологію й періодизацію магічного трансгуманізму та з'ясовано його відповідні дефініції (Л. Гоц). Узагалі міфологічна складова культури (А. Гоцалюк) стала чи на найбільш актуальною науковою проблематикою у цьому випуску.

У контексті сучасної міжкультурної взаємодії країн викличе інтерес й наукова розвідка М. Чікарькової, спрямована на з'ясування сутності феномену культурного шоку як одного з елементів діалогу культур. Виявляючи причини його появи та форми поширення, як важливого чинника засвоєння нормативно-ціннісного аспекту власного культурного простору, авторка аналізує можливу реакцію особистості на «зустріч» із чужою культурою, розглядає адаптаційні варіанти цього стану в суспільстві.

Серед запропонованих матеріалів є й певна кількість тих, автори яких торкаються актуальних проблем, що постають перед науковою спільнотою, зокрема розробці теоретико-методологічних підходів у дослідженні креативних індустрій, що стали важливим сегментом майбутньої активності не лише конкретного індивіда, але й соціальних груп та великих громадських спільнот як важливого інструменту модернізації культурного середовища (Х. Плецан), трансформаційних змін існуючих організаційно-методичних структур у галузі культури (С. Виткалов, В. Виткалов). І нині цей напрям державної культурної політики, сподіваємося, принесе чимало оригінальних результатів, спрямованих на активізацію українського суспільства.

Акцентую увагу й ще на декількох помітних наукових розвідках, предметом дослідження авторів яких є історичний сегмент. Йдеться про застосування міждисциплінарного підходу у культурології в контексті із системним методом у якості провідної методології дослідження «нової історичної науки» школи Анналів, у якій історія виступає ядром сучасної гуманітаристики (Б. Носенюк) та ролі античної філософсько-естетичної думки в подальшому осмисленні феномену *активності* мистецтва; уточнюються критерії цього процесу та виявляється підходи до з'ясування проблеми його історико-теоретичного аналізу (М. Бровко).

Оригінальним є й погляд на місто та міське середовище, як взаємопов'язані та складно організовані й скоординовані онтологічні сутності, в яких не лише відбувається самореалізація людини, але і воно є таким онтологічним середовищем, у межах якого сутнісні риси людини «зазнають певних аберацій під впливом потреби адаптуватися до постійно змінних умов життя» (А. Литвиненко).

Соціокультурні передумови формування медіа-мистецтва як складового феномену сучасної медіа культури та його виражальні можливості в структурі появи культурних текстів нової якості, ідентифікаційними ознаками яких є гібридність, процесуальність, висока інформаційна ємність та

потужний іммерсійний вплив як і інтерактивність становить предмет інтересу В. Головей та О. Лоид-Маєр. Ця проблема розглядається дослідницями в контексті сучасного військового стану на прикладі вітчизняного NFT-мистецтва. Додамо до цього ряду актуальних досліджень й розвідку А. Тормахової, в основі якої розгляд мистецьких практик, що виникають у сучасному українському культурному просторі, специфіка організація якого полягає в тому, що нині відбувається певна реактуалізація художніх творів, створених у довоєнний період, однак нині вони набувають іншого звучання. Наголошується на їх мобілізаційній складовій. Відтак, ці «мистецькі практики є не лише сублімацією для багатьох українців, а й ефективним засобом комунікації, що дозволяє донести власні страждання та біль, віру та сподівання до представників інших країн. Навіть офлайн-заходи неодмінно висвітлюються через мережу Інтернет, роблячи таким чином їх надбанням світового культурного простору».

Загальним висновком стосовно тематичного наповнення цього видання може бути те, що науковий пошук авторів продовжується у фактично традиційних його напрямках; збережені й сталі методики наукового пошуку, а відтак – і його результати.

І хоча за незначною кількістю статей, які складають цей випуск, не можна відстежити загальний зміст дослідницького пошуку сучасних науково-педагогічних працівників, усе ж наявні тенденції помітні і вони спрямовуються на виявлення особливостей національно-культурного розвитку українського соціуму у різні історичні періоди, збагачують та розширюють потенціал вітчизняної культури, засвідчують його широкі контакти з світовою науковою спільнотою.

Представлені дослідницькі матеріали підтверджують високий рівень їх виконання; вони є, як правило, фрагментами дисертаційних чи монографічних досліджень, мають усі необхідні і якісно підготовлені складові.

UDC 477.2.245

RESEARCH ACTIVITY IN WAR-TIME CONDITIONS

Vytkalov Volodymyr – Ph.D., Prof., Head of the Department of Event Industries, Cultural Studies and Museum Studies of Rivne State University for the Humanities

The thematic content of the next scientific collection "Ukrainian culture: past, present, ways of development" (Issue 40 and Issue 41), prepared in wartime, is considered. Emphasis is placed on each of its directions and the most characteristic features of the study of its individual authors are highlighted.

Key words: research activity, art history, culturology, martial law, cultural and artistic practice.

Надійшла до редакції 25.05.2022 р.